

Σχολική Ψυχολογία

Ενότητα 8

Κοινωνική και Συναισθηματική Ανάπτυξη και Αγωγή στο Σχολείο

Ελευθερία Ν. Γωνίδα
Τμήμα Ψυχολογίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Κοινωνική και Συναισθηματική Ανάπτυξη και Αγωγή στο Σχολείο: Προάγοντας την Ψυχική Υγεία και τη Μάθηση

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Εισαγωγικά Στοιχεία

Εισαγωγικά στοιχεία (1/11)

Τελευταία χρόνια:

Αύξηση του ποσοστού των παιδιών που αντιμετωπίζουν ένα ευρύ φάσμα προβλημάτων στο σχολείο (μάθησης, ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης, σχολικής προσαρμογής).

Ανάγκη για αλλαγές στο χώρο του σχολείου:

συνεργασία των εκπαιδευτικών με ειδικούς ψυχικής υγείας/
διευρυμένες ψυχολογικές υπηρεσίες στο σχολείο.

Εισαγωγικά στοιχεία (2/11)

- Σχεδιασμός και εφαρμογή προγραμμάτων προαγωγής της ψυχικής υγείας, πρόληψης και έγκαιρης παρέμβασης στο πλαίσιο του σχολείου.

Προσοχή!

- **Εμπειρικά τεκμηριωμένα προγράμματα (evidence-based treatment):**

Θεωρητική στήριξη, επιστημονική μεθοδολογία, ερευνητικά δεδομένα που να επιβεβαιώνουν την αποτελεσματικότητα ενός προγράμματος (πρόληψης ή παρέμβασης).

Εισαγωγικά στοιχεία (3/11)

Συγκεκριμένα προγράμματα κοινωνικής & συναισθηματικής ανάπτυξης και εκπαίδευσης σε σχολεία με τη συνεργασία Πανεπιστημίων ή Ερευνητικών Κέντρων.

Ευαισθητοποίηση και κατάρτιση των εκπαιδευτικών (αλλά και γονέων και άλλων μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας) / συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων.

Ενίσχυση της κοινωνικής και συναισθηματικής ανάπτυξης των παιδιών, βελτίωση των αντίστοιχων κοινωνικών δεξιοτήτων τους, αλλαγή του ψυχοκοινωνικού περιβάλλοντος των παιδιών στο σχολείο (και όχι μόνο...) [συναισθηματική διαπαιδαγώγηση στην οικογένεια → προαγωγή συναισθηματικής νοημοσύνης και ψυχικής υγείας παιδιών].

ΚΕΕΣΨ του ΕΚΠΑ: Παράδειγμα υλοποίησης δράσεων κοινωνικής & συναισθηματικής αγωγής (4/11)

Κέντρο Έρευνας & Εφαρμογών Σχολικής Ψυχολογίας (Τομέας Ψυχολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών, Διευθύντρια: Καθ. Χρυσή Δ. Χατζηχρήστου):

Εφαρμογή σύγχρονων διεθνών μοντέλων παροχής σχολικών ψυχολογικών υπηρεσιών στην Ελλάδα.

Στόχος → σύνδεση θεωρίας, έρευνας και πράξης:

- **Σχεδιασμός και εφαρμογή παρεμβατικών προγραμμάτων στο σχολείο (πρωτογενής, δευτερογενής, τριτογενής πρόληψη / ατομική και ομαδική συμβουλευτική για όλους τους τομείς της ανάπτυξης και προσαρμογής, διαχείριση κρίσεων στη σχολική κοινότητα).**
- **Ευαισθητοποίηση & επιμόρφωση εκπαιδευτικών και γονέων.**
- **Διασύνδεση Παν/μίου με σχολεία και φορείς της κοινότητας.**
- **Εκπαίδευση και κατάρτιση φοιτητών/ριών (προ- & μεταπτυχιακών).**

Εισαγωγικά στοιχεία (5/11)

‘Προαγωγή της Ψυχικής Υγείας και της Μάθησης: Κοινωνική και Συναισθηματική Αγωγή στο Σχολείο’:

Πρόγραμμα Πρωτογενούς Πρόληψης:

Πρωτογενής Πρόληψη: προαγωγή ψυχικής υγείας και πρόληψη διαταραχών και προβλημάτων (π.χ., βία στο σχολείο) και αφορούν στο σύνολο του μαθητικού πληθυσμού / vs Δευτερογενή Πρόληψη & Τριτογενή Πρόληψη.

Στόχος του συγκεκριμένου προγράμματος:

«Προαγωγή της ψυχικής υγείας στο πλαίσιο του σχολικού περιβάλλοντος και στη διαμόρφωση ενός κλίματος αμοιβαίου σεβασμού, κατανόησης και αποδοχής των ιδιαιτεροτήτων μέσα στη σχολική τάξη, μέσω της καλλιέργειας δεξιοτήτων σε θέματα επικοινωνίας, διαπροσωπικής κατανόησης και συνεργασίας» [βλ. Προλογικό Σημείωμα, σελ. στ΄, Χατζηχρήστου (2011)].

Εισαγωγικά στοιχεία (6/11)

Θεωρητικό πλαίσιο και χαρακτηριστικά του Προγράμματος:

- Σύνδεση θεωρίας και έρευνας με την πράξη στο σχολικό πλαίσιο.
- Σύγχρονες ψυχολογικές θεωρίες για την πολλαπλή και τη συναισθηματική νοημοσύνη.
- Εφαρμογή κυρίως της **διαλεκτικής ψυχολογικής συμβουλευτικής** αλλά και άλλων θεωρητικών προσεγγίσεων σχετικά με τη συμβουλευτική, όταν απαιτείται.

Εισαγωγικά στοιχεία (7/11)

- Επιστημονική τεκμηρίωση του προγράμματος με βάση τη σύγχρονη ξένη αλλά και ελληνική βιβλιογραφία.
- Εννοιολογική συνοχή και συνέχεια των θεματικών ενοτήτων.
- Αναγνώριση της αναγκαιότητας για ευαισθητοποίηση του συνόλου του εκπαιδευτικού προσωπικού του σχολείου.
- Έμφαση σε θέματα καθημερινής ζωής όλων των μαθητών/ητριών και όχι σε παθολογικές καταστάσεις και αποκλίσεις.
- Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του προγράμματος.

Διαλεκτική Ψυχολογική Συμβουλευτική (8/11)

Παροχή έμμεσων συμβουλευτικών υπηρεσιών σε εκπαιδευτικούς και λοιπό εκπαιδευτικό προσωπικό, γονείς και συλλόγους γονέων, άλλους επαγγελματίες, φορείς σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο (βλ. Χατζηχρήστου, 2003). Πρόκειται για μέθοδο συνεργασίας ειδικών και μη, στα πλαίσια μιας μη ιεραρχικής σχέσης με στόχο:

(α) Τη στήριξη και την αντιμετώπιση προβλημάτων ενός ή περισσοτέρων πελατών (π.χ., μαθητών) του συμβουλευόμενου (π.χ., εκπαιδευτικού).

(β) Τη συνεργασία με τους συμβουλευόμενους (π.χ., εκπαιδευτικούς) για το σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων παρέμβασης που αφορούν σε όλους τους τομείς της ανάπτυξης και προσαρμογής των παιδιών.

Διαλεκτική Ψυχολογική Συμβουλευτική (9/11)

- (γ) Την παροχή βοήθειας προς τους συμβουλευόμενους για την καλύτερη κατανόηση της ανάπτυξης και των προβλημάτων των παιδιών.
- (δ) Την ανάπτυξη των δεξιοτήτων των συμβουλευόμενων, ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν αποτελεσματικά σε παρόμοια προβλήματα στο μέλλον,

και
- (ε) την ενίσχυση της συνεργασίας εκπαιδευτικών, γονέων και φορέων της κοινότητας.

Εισαγωγικά στοιχεία (10/11)

Εφαρμογή ενός τέτοιου προγράμματος.

**Διαφορετική αντίληψη του ρόλου του σχολείου
(σύστημα αξιών και ιεράρχηση εκπαιδευτικών στόχων):**

σχολείο = πλαίσιο το οποίο έχει ως στόχο του όχι μόνον την προαγωγή της μάθησης, αλλά και την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη και προσαρμογή των παιδιών / συμβολή στην ψυχοκοινωνική στήριξη των παιδιών.

Εισαγωγικά στοιχεία (11/11)

Κατά συνέπεια,

έμφαση όχι μόνο στο περιεχόμενο της εκπαίδευσης, αλλά και στις **ανθρώπινες σχέσεις** και το **συναισθηματικό κλίμα** μέσα στο οποίο εκτυλίσσεται η μαθησιακή διαδικασία και η κοινωνικοποίηση των παιδιών.

Σχολείο που νοιάζεται για τα παιδιά, τα στηρίζει με ποικίλους τρόπους και σε διάφορες περιστάσεις, αλλά και φροντίζει για όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Προβλήματα Ψυχικής Υγείας των Παιδιών

Προβλήματα ψυχικής υγείας (1/6)

- Γενικά, **αύξηση της συχνότητας εμφάνισης προβλημάτων** ψυχικής υγείας και ψυχικών διαταραχών παιδιών και εφήβων.
- Επιδημιολογικές μελέτες σε διάφορες χώρες συγκλίνουν σε ένα ποσοστό **10-20% παιδιών που παρουσιάζουν ψυχοκοινωνικά προβλήματα** (παρά τη διαφορετική φύση των προβλημάτων, τους διαφορετικούς ορισμούς, τις διαφορετικές μεθόδους διάγνωσης, τα διαφορετικά εργαλεία αξιολόγησης) και στην **απουσία συμβουλευτικής υποστήριξης στην πλειοψηφία των παιδιών.**
- **Ελλάδα:** αντίστοιχο ποσοστό παρουσιάζει δυσκολίες ψυχοκοινωνικής προσαρμογής και σχολικής επίδοσης (βλ. Χατζηχρήστου & Horf, 1991, 1992α, 1992β).

Προβλήματα ψυχικής υγείας (2/6)

Ποικιλία προβλημάτων ψυχικής υγείας των παιδιών:

- Ανησυχίες για τους **πολλαπλούς κοινωνικούς παράγοντες επικινδυνότητας** που αφορούν **όλο το μαθητικό πληθυσμό** (π.χ., χρήση ουσιών, ηλεκτρονικός και μη εκφοβισμός).
- Προβλήματα εξαιτίας **παροδικών κρίσεων στο περιβάλλον ενός παιδιού** (π.χ., χωρισμός γονέων, θάνατος ενός γονέα) / αφορούν **κάποιο ποσοστό του μαθητικού πληθυσμού**.
- Σοβαρές **ψυχικές διαταραχές** που αφορούν **μικρό ποσοστό του μαθητικού πληθυσμού**.

Προβλήματα ψυχικής υγείας (3/6)

Επιπλέον:

Ποικίλοι ατομικοί, οικογενειακοί, κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες συσχετίζονται με την ψυχοκοινωνική προσαρμογή και τη σχολική επίδοση και, κατ' επέκταση την πιθανότητα εμφάνισης ψυχοκοινωνικών και μαθησιακών προβλημάτων.

Τα παιδιά ζουν σε περιβάλλοντα 'υψηλού κινδύνου'.

**Ανήκουν σε ομάδες 'υψηλού κινδύνου'
για εμφάνιση προβλημάτων.**

Παράγοντες επικινδυνότητας – Προστατευτικοί παράγοντες (4/6)

Παράγοντες επικινδυνότητας:

Εκείνες οι μεταβλητές οι οποίες αυξάνουν την πιθανότητα εμφάνισης προβλημάτων σε διάφορους τομείς της ανάπτυξης και της προσαρμογής των παιδιών *(μπορεί να εντοπίζονται στο άτομο, την οικογένεια, τους συνομηλίκους, το σχολείο, την κοινότητα, π.χ., προβλήματα στην οικογένεια, υποβαθμισμένο σχολικό περιβάλλον).*

Προστατευτικοί παράγοντες:

Εκείνες οι μεταβλητές οι οποίες μειώνουν την παραπάνω πιθανότητα ή συνδέονται με αυξημένη πιθανότητα εμφάνισης θετικών αποτελεσμάτων και βελτίωσης της ψυχικής υγείας *(π.χ., κοινωνικότητα, προσωπική αίσθηση επάρκειας και ελέγχου, καλή σχέση τουλάχιστον με τον ένα γονέα, υποστήριξη από κάποιο άτομο στο ευρύτερο οικογενειακό ή κοινωνικό πλαίσιο).*

Παράγοντες επικινδυνότητας – Προστατευτικοί παράγοντες (5/6)

Παράγοντες επικινδυνότητας:

Πολλαπλασιαστική και όχι αθροιστική η επίδρασή τους: στην περίπτωση συνύπαρξης περισσότερων του ενός παραγόντων και σε περισσότερα από ένα από τα παραπάνω επίπεδα, ιδιαίτερα αρνητικές οι συνέπειές τους, π.χ., συναισθηματικές διαταραχές, προβλήματα συμπεριφοράς, δυσχερείς διαπροσωπικές σχέσεις, σχολική αποτυχία.

Προστατευτικοί παράγοντες:

Η παρουσία ενός προστατευτικού παράγοντα συμβάλλει στην πρόληψη περισσότερων του ενός αρνητικών αποτελεσμάτων (→ ψυχική ανθεκτικότητα).

[Γιατί όλα τα παιδιά τα οποία ζουν σε σοβαρές αντίξοες συνθήκες δεν εκδηλώνουν προβλήματα;;]

Παράγοντες επικινδυνότητας – Προστατευτικοί παράγοντες (6/6)

- Οι διεθνείς διαπιστώσεις για το εύρος των κοινωνικών παραγόντων επικινδυνότητας για τα παιδιά.
- Περιορισμένη συμβουλευτική-ψυχολογική υποστήριξη στο σχολείο ή σε υπηρεσίες ψυχικής υγείας στην κοινότητα.
- Αύξηση του ποσοστού των παιδιών με δυσκολίες μάθησης και προβλήματα συμπεριφοράς.
- Συσχέτιση των δυσκολιών αυτών με σχολική αποτυχία και προβλήματα κατά την ενήλικη ζωή.

Διεύρυνση των μορφών παρέμβασης:

έμφαση όχι μόνο στην ατομική συμβουλευτική ή/και ψυχοθεραπεία και την άμεση παροχή ψυχολογικών υπηρεσιών,

ΑΛΛΑ

στα προγράμματα πρόληψης ως μόνης ρεαλιστικής λύσης για την παροχή ψυχολογικών υπηρεσιών στο σύνολο του μαθητικού πληθυσμού, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που τις έχουν μεγαλύτερη ανάγκη.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ψυχολογικές Υπηρεσίες για Παιδιά και Εφήβους

Μοντέλα παροχής υπηρεσιών (1/10)

Βασικές προσεγγίσεις παροχής ψυχολογικών υπηρεσιών σε παιδιά και εφήβους:

- i. **Υπηρεσίες ψυχικής υγείας σε νοσοκομεία, σε αντίστοιχου τύπου υπηρεσίες ή κέντρα, στην κοινότητα** (κυρίως ενδο-νοσοκομειακή περίθαλψη, συνεργάζονται, ωστόσο, και με άλλους φορείς).
- ii. **Υπηρεσίες ψυχικής υγείας ενταγμένες στο σχολείο** (παρέχονται σε μαθητές, εκπαιδευτικούς και γονείς μέσα στο σχολείο).
- iii. **Υπηρεσίες ψυχικής υγείας της κοινότητας ή άλλων φορέων ή πανεπιστημιακών κέντρων / ινστιτούτων / εργαστηρίων συνδεδεμένων με το σχολείο – συμβουλευτικοί σταθμοί** (συνεργασία υπηρεσιών της κοινότητας, των δήμων, των Παν/-μίων με σχολεία → οι υπηρεσίες παρέχονται είτε στα κοινοτικά ή πανεπιστημιακά κέντρα είτε στα ίδια τα σχολεία).

Επίπεδα παρέμβασης (2/10)

Τα προγράμματα παρέμβασης που εφαρμόζονται στο πλαίσιο των παρεχόμενων ψυχολογικών υπηρεσιών στο σχολείο διακρίνονται σε 3 επίπεδα:

- 1) Πρωτογενής πρόληψη.
- 2) Δευτερογενής πρόληψη.
- 3) Τριτογενής παρέμβαση.

Επίπεδα παρέμβασης (3/10)

ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΠΡΟΛΗΨΗ (ΠΠ):

- Αφορά στο σύνολο του μαθητικού πληθυσμού (π.χ., όλους τους μαθητές και τις μαθήτριες μιας τάξης ή περισσότερων τάξεων, ενός σχολείου, μιας σχολικής περιφέρειας, των σχολείων μιας κοινότητας):
π.χ., προγράμματα προαγωγής της ψυχικής υγείας, μαθησιακής υποστήριξης, υποστήριξης παιδιών σε μεταβατικά στάδια ή κρίσεις, αγωγής υγείας κ.ο.κ..
- Εφαρμόζεται από σχολικούς ψυχολόγους ή/και ειδικά καταρτισμένους εκπαιδευτικούς με την εποπτεία ψυχολόγων.

Επίπεδα παρέμβασης (4/10)

Πίνακας 1: Μορφές πρωτογενούς πρόληψης

Καθολική Παρέμβαση	Επιλεκτική Παρέμβαση
<p>Στόχο έχει την προαγωγή της ψυχικής υγείας, την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης, την ενίσχυση των δεξιοτήτων επικοινωνίας και των κοινωνικών δεξιοτήτων, τη δημιουργία θετικού ψυχολογικού κλίματος και ενός υποστηρικτικού για όλους τους μαθητές περιβάλλοντος μέσα στην τάξη.</p>	<p>Απευθύνεται σε ομάδες μαθητών/ητριών του γενικού μαθητικού πληθυσμού που διατρέχουν κίνδυνο να εμφανίσουν προβλήματα και διαταραχές λόγω δυσχερών οικογενειακών ή/και περιβαλλοντικών συνθηκών, χωρίς ωστόσο να έχουν ήδη εμφανίσει κάτι (π.χ., παιδιά αλκοολικών γονέων, παιδιά που ζουν σε συνθήκες μεγάλης φτώχειας κτλ.).</p>

Επίπεδα παρέμβασης (5/10)

ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΠΡΟΛΗΨΗ (ΔΠ):

- Αφορά στους μαθητές και τις μαθήτριες που εμφανίζουν προβλήματα ή εκδηλώνουν τα πρώτα συμπτώματα συναισθηματικών και κοινωνικών διαταραχών ή/και μαθησιακών δυσκολιών.
- Αποσκοπεί στην αντιμετώπιση των προβλημάτων και στην πρόληψη εμφάνισης σοβαρών διαταραχών.
- Εφαρμόζεται ατομικά ή ομαδικά.
- Ποικιλία τεχνικών παρέμβασης.
- Εφαρμόζεται από σχολικούς ψυχολόγους ή άλλο προσωπικό σε συνεργασία με ειδικούς και υπό την εποπτεία τους.

Επίπεδα παρέμβασης (6/10)

ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΠΡΟΛΗΨΗ (=ΔΠ)

Παραδείγματα:

- ✓ διάσπαση προσοχής ή/και υπερκινητικότητα (ΔΕΠΥ),
 - ✓ επιθετικότητα,
 - ✓ κοινωνική απομόνωση
- (γενικά, δυσκολίες σχολικής, διαπροσωπικής και ενδοπροσωπικής προσαρμογής των παιδιών).*

Επίπεδα παρέμβασης (7/10)

ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΠΡΟΛΗΨΗ (ΤΠ):

- Αφορά τους μαθητές και τις μαθήτριες με διαγνωσμένες διαταραχές και ειδικές ανάγκες.
- Στόχο έχει την κατάλληλη υποστήριξή τους σε διαφορετικά εκπαιδευτικά πλαίσια, στην οικογένεια και στην κοινότητα.
- Είναι εξατομικευμένη.
- Εφαρμόζεται από επαγγελματίες ψυχικής υγείας και ειδικούς παιδαγωγούς.

Σχολείο με πολυδύναμες υπηρεσίες (8/10)

- Πρόκειται για το σχολείο στο οποίο **όλες οι υπηρεσίες (εκπαιδευτικές, ιατρικές, ψυχικής υγείας, κοινωνικές) ενοποιούνται** για την αποτελεσματικότερη κάλυψη των αναγκών των μαθητών/ητριών και των οικογενειών τους (full-service school, Dryfoos, 1995).
- Η παραδοσιακή θεώρηση του σχολείου (έμφαση στη μάθηση) εγκαταλείπεται και το σύγχρονο σχολείο συνδέεται με την **παροχή ποικίλων υπηρεσιών φροντίδας για τα παιδιά και τους εφήβους** (πρόληψη & αντιμετώπιση).
- **Συνεργασία επιστημόνων από διάφορους κλάδους και ειδικότητες** για κάλυψη υγειονομικής περίθαλψης, ψυχικής υγείας, φύλαξης-φροντίδας των παιδιών, ψυχαγωγικές και αθλητικές δραστηριότητες, επιμόρφωση γονέων, συμβουλευτική οικογένειας και, φυσικά, εκπαίδευση.

Προγράμματα πρόληψης: Έλεγχος αποτελεσματικότητας (9/10)

- Έλεγχος αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων πρόληψης → κρίσιμο σημείο.
- Πότε ένα πρόγραμμα είναι αποτελεσματικό;
 - (α) Σημαντική μείωση των προβλημάτων.
 - (β) Ενδυνάμωση της θετικής συμπεριφοράς.
 - (γ) Και τα 2 παραπάνω.

Προγράμματα πρόληψης:

Έλεγχος αποτελεσματικότητας (10/10)

- Γενικά, τα ερευνητικά δεδομένα προτείνουν ότι όταν η **παρέμβαση στοχεύει σε πολλά επίπεδα** (π.χ., μαθητές/ήτριες, μαθησιακή διαδικασία, κλίμα της τάξης, σχέση μαθητών-εκπαιδευτικών, σχέση εκπαιδευτικών-γονέων κτλ.), τότε είναι πιο **αποτελεσματική**.
- Επιπλέον, η **συνεργασία όλων των 'σημαντικών άλλων'** (γονείς, εκπαιδευτικοί, φορείς της κοινότητας) επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την αποτελεσματικότητα ενός προγράμματος παρέμβασης.
- Έμφαση στη **διασύνδεση της θεωρίας και των ερευνητικών δεδομένων**, στην **αξιολόγηση αναγκών του εκάστοτε πλαισίου** στο οποίο απευθύνεται το πρόγραμμα, στην **εκτίμηση των οικολογικών-πολιτισμικών παραγόντων** και στην **αξιολόγηση του προγράμματος** (βλ. Χατζηχρήστου, 2004).

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Αποτελεσματικό Σχολείο

Αποτελεσματικό σχολείο (1/7)

➤ Ερευνητικά δεδομένα για σχολεία που έχουν χαρακτηριστεί ως αποτελεσματικά, κυρίως για μαθητές/ήτριες που βρίσκονται σε ομάδες υψηλού κινδύνου, έχουν τα εξής χαρακτηριστικά:

(α) Σχολικό κλίμα που προάγει τη μάθηση.

(β) Πεποίθηση των εκπαιδευτικών ότι όλοι οι μαθητές/ήτριες **μπορούν** να μάθουν.

(γ) Έμφαση στην **εκπαίδευση βασικών δεξιοτήτων** και μεγαλύτερη διάρκεια της ενασχόλησης των μαθητών/ητριών με τη σχολική μελέτη.

Αποτελεσματικό σχολείο (2/7)

(δ) Σαφείς εκπαιδευτικοί στόχοι που διευκολύνουν την παρακολούθηση και αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών/ητριών.

(ε) Διεύθυνση με ηγετικές και διοικητικές ικανότητες που θέτει ξεκάθαρους στόχους, διαχειρίζεται αποτελεσματικά την πειθαρχία, είναι ενήμερη της εκπαιδευτικής διαδικασίας που εφαρμόζεται στο σχολείο και δημιουργεί ένα ευνοϊκό πλαίσιο για μάθηση τόσο στο επίπεδο των εκπαιδευτικών όσο και στο επίπεδο των μαθητών/ητριών.

Αποτελεσματικό σχολείο (3/7)

- Κατά συνέπεια, αναφερόμαστε σε ένα **σχολείο** που αποσκοπεί στην **πολύπλευρη ανάπτυξη όλων των μαθητών/ητριών, στην προαγωγή της ψυχικής τους υγείας και στη δημιουργία ενός υποστηρικτικού πλαισίου** για τα παιδιά που έχουν δυσκολίες (*ελληνικό σχολείο;;;*).
- Η οικογένεια παύει να θεωρείται ως η 'μόνη υπεύθυνη' για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά αλλά συμμετοχή και του σχολείου στην ανάληψη ευθυνών.
- Θεμελιώδης παραδοχή: **ΟΛΑ** τα παιδιά, εκτός από εκείνα με σοβαρές σωματικές, νοητικές ή άλλες αναπηρίες έχουν τη δυνατότητα να επωφεληθούν από το εκπαιδευτικό αγαθό.

Αποτελεσματικό σχολείο (4/7)

- Έμφαση: όχι μόνο στη μορφή της εκπαίδευσης (αναλυτικά προγράμματα, διδακτικές προσεγγίσεις, διαχείριση πειθαρχίας),
ΑΛΛΑ και
στο κοινωνικό πλαίσιο του σχολείου.

Ανθρώπινες σχέσεις μέσα στο σχολείο και συμβολή τους στην προσαρμογή αλλά και στην επίτευξη των μαθητών/ητριών μέσω του θετικού κλίματος το οποίο αναπτύσσεται.

Αποτελεσματικό σχολείο (5/7)

- Διαφορετική αντίληψη όχι μόνο για τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του σχολείου αλλά και για το ρόλο του, το σύστημα αξιών και την ιεράρχηση των εκπαιδευτικών του στόχων:

σχολεία ως ‘κοινότητες που νοιάζονται’ (schools as caring communities).

Αποτελεσματικό σχολείο (6/7)

- **Κοινότητα:** σχέσεις που συνδέουν τα άτομα και τους επιτρέπουν να διαμορφώνουν κοινές αξίες και ιδανικά αλλά και να επιδιώκουν κοινούς στόχους.

Τα μέλη της νοιάζονται και στηρίζουν το ένα το άλλο, ταυτίζονται με την ομάδα, αισθάνονται ότι ανήκουν σε αυτή και έχουν κοινούς στόχους και αξίες.

ΑΡΑ:

Το σχολείο δεν αποσκοπεί μόνο στη μόρφωση και στην κοινωνικοποίηση των μαθητών/ητριών, ΑΛΛΑ νοιάζεται για τα παιδιά και τα στηρίζει με ποικίλους τρόπους και σε διάφορες περιστάσεις.

ΕΤΣΙ, τα παιδιά νιώθουν μέλη μιας σχολικής κοινότητας με συγκεκριμένους στόχους και οράματα, αναπτύσσουν διαπροσωπικές σχέσεις που τους προσφέρουν ψυχολογική ασφάλεια, τους κινητοποιούν για ενεργητική συμμετοχή στη σχολική ζωή και διευκολύνουν γενικά τη σχολική τους προσαρμογή).

Αποτελεσματικό σχολείο (7/7)

- Όταν οι μαθητές/ήτριες έχουν την ‘αίσθηση της κοινότητας’ στο σχολείο τους τότε αναπτύσσουν:
 - Θετική κοινωνική συμπεριφορά (ενδιαφέρον για τους άλλους, αποδοχή της διαφορετικότητας).
 - Θετική στάση για το σχολείο και τη μάθηση.
 - Θετικές πεποιθήσεις αυτο-αποτελεσματικότητας.
 - Κίνητρα για μάθηση και απόκτηση δεξιοτήτων.
 - Αίσθηση αυτονομίας και προσωπικού ελέγχου.
 - Κοινωνικές δεξιότητες και κοινωνική επάρκεια.
- Ένα τέτοιο σχολείο ανταποκρίνεται στις **βασικές ψυχολογικές ανάγκες των παιδιών** (ανάγκη για αίσθηση **επάρκειας**, ανάγκη για υποστήριξη της **αυτονομίας** του, και ανάγκη για **σύνδεση με τους άλλους - αίσθημα του ανήκειν**) [βλ. και Θεωρία Αυτο-προσδιορισμού].

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Προγράμματα Παρέμβασης

Δομή προγραμμάτων παρέμβασης (1/12)

- **Ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας ανάλογα με το θέμα της παρέμβασης:**
θεωρητικές προσεγγίσεις, ερευνητικά δεδομένα, συναφή προγράμματα παρέμβασης.
- **Καθορισμός σκοπού και ειδικότερων στόχων του προγράμματος.**
- **Καθορισμός ακριβούς διαδικασίας:**
επιλογή σχολείων/τάξεων, πρόγραμμα συναντήσεων, επιστημονικές ομάδες παρέμβασης, συντονισμός, εποπτεία.

Δομή προγραμμάτων παρέμβασης (2/12)

- **Οργάνωση του προγράμματος:**
επίπεδα πρόληψης, ομάδες παρέμβασης → μαθητές - εκπ/κοί - γονείς, καθορισμός θεματικών ενοτήτων, καθορισμός κύκλων συναντήσεων με συγκεκριμένες δραστηριότητες.
- **Περιεχόμενο συναντήσεων:**
εισήγηση/συζήτηση σε συγκεκριμένα ερεθίσματα-ερωτήσεις, επιλογή δραστηριοτήτων, π.χ., βιωματικές ασκήσεις, καταιγισμός ιδεών, κοινές παρουσιάσεις, παιχνίδι ρόλων.
- **Αξιολόγηση του προγράμματος:**
αξιολόγηση των αναγκών, αξιολόγηση της διαδικασίας, αξιολόγηση του περιεχομένου.

Θεματικές Ενότητες (3/12)

Πρόγραμμα «Προαγωγή της Ψυχικής Υγείας και της Μάθησης: Κοινωνική και Συναισθηματική Αγωγή στο Σχολείο» (ΚΕΕΣΨ, Χατζηχρήστου, 2011). Θεματικές ενότητες:

1. Δεξιότητες επικοινωνίας.
2. Αναγνώριση, έκφραση συναισθημάτων.
3. Διαστάσεις της αυτο-αντίληψης, αυτο-εκτίμηση.
4. Αντιμέτωπιση αγχογόνων καταστάσεων.
5. Επίλυση συγκρούσεων – Εναλλακτικοί τρόποι αντιμετώπισης.
6. Διαφορετικότητα και πολιτισμός.
7. Διαφορετικότητα (ατομικά, οικογενειακά και κοινωνικά χαρακτηριστικά).
8. Μαθησιακή διαδικασία – Δεξιότητες οργάνωσης μελέτης.
9. Διαχείριση κρίσεων στο σχολικό περιβάλλον.

Θεματική ενότητα “Δεξιότητες Επικοινωνίας” (4/12)

Σκοπός:

Η βελτίωση της επικοινωνιακής ικανότητας των μαθητών/ητριών στο σχολικό αλλά και το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο.

Στόχοι:

- Αναγνώριση της σημασίας της μη λεκτικής επικοινωνίας.
- Απόκτηση δεξιοτήτων επικοινωνίας.
- Αναγνώριση της διαφορετικότητας στην επικοινωνία.
- Κατανόηση εναλλακτικών τρόπων επικοινωνίας
- Αναγνώριση της οπτικής του άλλου
- Άσκηση στην αναγνώριση των φραγμών στην επικοινωνία (π.χ., προσαγή, απειλή, γελοιοποίηση, κήρυγμα, κτλ.).
- Κατανόηση της σημασίας του κοινωνικού ρόλου του καθενός κατά την επικοινωνία (π.χ., επικοινωνία μεταξύ δασκάλου-μαθητή vs δασκάλου-γονέα).

Περιεχόμενο:

Είδη επικοινωνίας, δυσκολίες και φραγμοί επικοινωνίας, δεξιότητες επικοινωνίας.

Θεματική ενότητα

“Αναγνώριση-Έκφραση Συναισθημάτων” (5/12)

Σκοπός:

Η απόκτηση βασικών συναισθηματικών δεξιοτήτων.

Στόχοι – Περιεχόμενο:

- Γνωριμία με τον κόσμο των συναισθημάτων.
- Αναγνώριση και έκφραση των συναισθημάτων.
- Κατανόηση της οπτικής του άλλου.
- Χειρισμός και έλεγχος των συναισθημάτων.
- Εναλλακτικοί τρόποι έκφρασης αρνητικών συναισθημάτων.

Θεματική ενότητα “Διαστάσεις της Αυτοαντίληψης – Αυτοεκτίμηση” (6/12)

Σκοπός:

Η αποδοχή και η βελτίωση της εικόνας του εαυτού.

Στόχοι:

- Κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι άλλοι σχηματίζουν άποψη για εμάς από στοιχεία που εμείς οι ίδιοι παρέχουμε και ενισχύουμε.
- Συνειδητοποίηση των θετικών χαρακτηριστικών του εαυτού.
- Αναγνώριση και αποδοχή της αδυναμιών και δυνατοτήτων (ως φυσιολογικών).
- Κατανόηση του τρόπου με τον οποίο το περιβάλλον διαμορφώνει την εικόνα που εμείς έχουμε για τον εαυτό μας.

Περιεχόμενο:

Έννοια, είδη, παράγοντες διαμόρφωσης, αποδοχή του εαυτού και των άλλων.

Θεματική ενότητα

“Αντιμετώπιση αγχογόνων καταστάσεων” (7/12)

Σκοπός:

Η κατανόηση της αναγκαιότητας αντιμετώπισης των αγχογόνων καταστάσεων και η άσκηση σε δεξιότητες χειρισμού του άγχους.

Στόχοι:

- Εξοικείωση των μαθητών με την έννοια του στρες.
- Προσδιορισμός των καταστάσεων που προκαλούν έντονο άγχος (ευχάριστων και δυσάρεστων).
- Κατανόηση της επίδραση του στρες στο ανθρώπινο σώμα.
- Εκπαίδευση στην υιοθέτηση λειτουργικών τρόπων χειρισμού αγχογόνων καταστάσεων.

Περιεχόμενο:

Έννοια, παράγοντες πρόκλησης, ψυχοσωματικές αντιδράσεις, στρατηγικές αντιμετώπισης αγχογόνων καταστάσεων.

Θεματική ενότητα

“Επίλυση συγκρούσεων-Εναλλακτικοί τρόποι αντιμετώπισης” (8/12)

Σκοπός:

Η άσκηση των μαθητών στην αποτελεσματική επίλυση συγκρούσεων στο σχολείο και το ευρύτερο κοινωνικό τους περιβάλλον.

Στόχοι:

- Άσκηση των μαθητών στην αναγνώριση των αναγκών και των συναισθημάτων τόσο των ίδιων όσο και των άλλων που οδηγούν σε συγκρούσεις.
- Συνειδητοποίηση των συνηθισμένων τρόπων αντίδρασης σε καταστάσεις σύγκρουσης και των συνεπειών τους.
- Άσκηση σε δεξιότητες ελέγχου του θυμού και της επιθετικότητας και σε δεξιότητες επίλυσης συγκρούσεων.

Περιεχόμενο:

Ψυχολογικές ανάγκες και συναισθήματα των ατόμων που οδηγούν σε συγκρούσεις, τρόποι αντίδρασης σε καταστάσεις σύγκρουσης και συνέπειες του κάθε τύπου αντίδρασης, ασκήσεις χαλάρωσης και ελέγχου του θυμού και της επιθετικότητας, άσκηση σε δεξιότητες επίλυσης συγκρούσεων, μοντέλο και στάδια επίλυσης.

Θεματική ενότητα “Διαφορετικότητα και Πολιτισμός” (9/12)

Σκοπός:

Η αναγνώριση και η αποδοχή της έννοιας της διαφορετικότητας.

Στόχοι:

- Η κατανόηση της έννοιας της διαφορετικότητας (π.χ., ως προς το φύλο, τον πολιτισμό, τη θρησκεία κτλ.).
- Εξοικείωση των μαθητών με πολιτισμούς και κουλτούρες διαφορετικές από τη δική τους.
- Επισήμανση όχι μόνο των διαφορών αλλά και των ομοιοτήτων (αύξηση πιθανοτήτων προσέγγισης).

Περιεχόμενο:

Έννοια, εντοπισμός ομοιοτήτων και διαφορών, στερεοτυπικές αντιλήψεις, αναγνώριση της αναγκαιότητας της διαφορετικότητας, αποδοχή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των άλλων.

Διαδικασία εφαρμογής στην τάξη (10/12)

- Το πρόγραμμα μπορεί να εφαρμοστεί είτε από **σχολικούς ψυχολόγους** είτε από τους ίδιους τους **εκπαιδευτικούς**, μετά όμως από **εξειδικευμένη επιμόρφωση και με παροχή εποπτείας από σχολικό ψυχολόγο** καθ' όλη τη διάρκεια της εφαρμογής του.
- Ενδυνάμωση της **συμβουλευτικής διάστασης του ρόλου του εκπαιδευτικού** – αλλαγή αντιλήψεων για το ρόλο του στο σχολείο.
- **Σημαντικό στοιχείο:** η πίστη του ίδιου του εκπαιδευτικού στο πρόγραμμα και στην αναγκαιότητά του (ενδιαφέρον, ενθουσιασμός, φαντασία, επινοητικότητα του εκπαιδευτικού / ευνοϊκό κλίμα στην τάξη, πρόκληση του ενδιαφέροντος και της εμπλοκής των παιδιών).

Διαδικασία εφαρμογής στην τάξη (11/12)

- Η ώρα της εφαρμογής του προγράμματος δεν είναι μια 'τυπική' ώρα μαθήματος.

Μεγαλύτερη ευελιξία, δημιουργία φιλικού κλίματος, εμπιστοσύνη μεταξύ των μελών, μεγαλύτερη ανοχή, απουσία αξιολόγησης, κριτικής, κατάθεση προσωπικών αντιλήψεων, σκέψεων, εμπειριών, ανάπτυξη συναισθημάτων. Προσοχή στις περιπτώσεις των παιδιών που μπορεί να εκφράσουν δύσκολες εμπειρίες και συναισθήματα!!
(→ *Συνδρομή ειδικού!*)

- **Κρίσιμο σημείο:** η διασφάλιση κλίματος εμπιστοσύνης (όσα λέγονται μέσα στην τάξη θα μείνουν εκεί στο πλαίσιο της ομάδας, δέσμευση από την πλευρά των παιδιών για την τήρηση του όρου αυτού).

Διαδικασία εφαρμογής στην τάξη (12/12)

Ανεξάρτητα από την ειδικότητα του συντονιστή, ακολουθείται η παρακάτω διαδικασία εφαρμογής:

- Συναντήσεις **1 φορά την εβδομάδα** με συμμετοχή όλων των μαθητών/ητριών (συγκεκριμένη μέρα και ώρα).
- 3-4 συναντήσεις αφιερωμένες σε κάθε ενότητα.
- Κάθε συνάντηση αποτελείται από ένα θεωρητικό και ένα πρακτικό μέρος:
 - **Θεωρητικό μέρος:** ο συντονιστής αναφέρεται σε κάποιες βασικές ιδέες στην επιλεγμένη ενότητα εμπλέκοντας ενεργά και τους μαθητές (π.χ., καταιγισμός ιδεών).
 - **Πρακτικό μέρος:** συνήθως μια ομαδική δραστηριότητα, ειδικά σχεδιασμένη ανάλογα με τους στόχους της ενότητας (π.χ., παιχνίδι ρόλων, ομαδικό κολάζ, κτλ.).
 - **Συζήτηση** (βασικά σημεία της συνάντησης, ανάδειξη της σχέσης της δραστηριότητας με την καθημερινή ζωή και τις εμπειρίες των παιδιών, ανακεφαλαίωση).

Βιβλιογραφία (1/1)

Χατζηχρήστου, Χ. Γ. (2011). *Σχολική Ψυχολογία*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Χατζηχρήστου, Χ. Γ. (2011) (Επιμ. Έκδ.). *Κοινωνική και Συναισθηματική Αγωγή στο Σχολείο: Πρόγραμμα για την προαγωγή της ψυχικής υγείας και της μάθησης στη σχολική κοινότητα. Εκπαιδευτικό Υλικό I, II, III*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Παρουσίαση προγράμματος παρέμβασης (1/1)

Παρουσίαση του φοιτητή Erasmus Nicola Liguori με θέμα:

“Μίλα, μη φοβάσαι: Does bullying promote extreme violence?”

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, **Ελευθερία Γωνίδα**.
«Σχολική Ψυχολογία. Ενότητα 8: Κοινωνική και Συναισθηματική Ανάπτυξη και Αγωγή στο σχολείο: Προάγοντας την ψυχική υγεία και τη μάθηση».
Έκδοση: **1.0**. Θεσσαλονίκη **2015**. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS220/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας 8

Επεξεργασία: Εύχαρις Κιζιρίδου
Θεσσαλονίκη, Χειμερινό Εξάμηνο 2014-2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

